

**НАУКОВО-ТЕХНІЧНЕ ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ШВИДКОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ****SCIENTIFIC, TECHNICAL AND INFORMATIONAL SUPPORT
FOR THE RAPID OF PRE-TRIAL INVESTIGATION**

Ільницький М.М., аспірант кафедри кримінального процесу

Національна академія внутрішніх справ

ORCID ID: 0009-0006-3289-8523

Мета статті полягає у розкритті змісту науково-технічного та інформаційного забезпечення діяльності органів досудового розслідування, дослідження можливостей використання новітніх технологій в діяльності слідчого та їх впливу на швидкість досудового розслідування. У статті розглянуто особливості науково-технічного та інформаційного забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень, що мають істотний вплив на оперативність його проведення. Визначена позиція щодо поняття науково-технічного забезпечення діяльності слідчого, яка є по своїй суті напрямом криміналістичного забезпечення та являє собою систему дій спрямований на впровадження наукової думки та науково-технічних засобів у практичну діяльність, що сприяє удосконаленню їх застосування суб'єктами досудового розслідування. Під час обґрунтування наукової позиції використано аналіз досліджень вітчизняних науковців та практиків у галузі кримінального процесу, які здійснювали систематизацію наукових положень стосовно досліджуваної теми в доктрині юридичних наук. Автором обґрунтовано ефективність та переваги використання сучасних науково-технічних засобів під час здійснення процесуальних дій, у тому числі фіксації ходу та результатів слідчих (розшукових) дій. Висвітлені пріоритетні напрями впровадження науково-технічних засобів та інноваційних технологій у діяльність уповноважених суб'єктів органів досудового розслідування. Встановлено, що досудове розслідування кримінальних правопорушень, за своєю суттю є інформаційним процесом, який полягає в отриманні нових знань, даних слідчим під час сприйняття та систематизації відомостей про вчинене протиправне діяння. Повно та всебічно досліджено шляхи прискорення досудового розслідування, з'ясовано в чому полягає інформаційне забезпечення досудового розслідування. Розглянуто можливості застосування штучного інтелекту в процесі досудового розслідування. Визначено напрями вдосконалення інформаційного забезпечення досудового розслідування, що полягає у необхідності стратегічного планування процесу інформаційного забезпечення, створення необхідних платформ та програм сучасної інтеграції інформаційного забезпечення досудового розслідування.

Ключові слова: досудове розслідування, інформаційне забезпечення, завдання досудового розслідування, науково-технічне забезпечення, доказування, штучний інтелект.

The purpose of the article is to reveal the content of scientific, technical and information support for the activities of pre-trial investigation bodies, to study the possibilities of using the latest technologies in the activities of the investigator and their impact on the speed of the pre-trial investigation. The article examines the features of scientific and technical and information support for pre-trial investigation of criminal offenses, which have a significant impact on the efficiency of its implementation. The position is determined on the concept of scientific and technical support for the investigator's activities, which is essentially a direction of forensic support and is a system of actions aimed at introducing scientific thought and scientific and technical means into practical activities, which contributes to improving their application by the subjects of pre-trial investigation. When substantiating the scientific position, an analysis of research by domestic scientists and practitioners in the field of criminal procedure was used, who systematized scientific provisions on the topic under study in the doctrine of legal sciences. The author substantiates the effectiveness and advantages of using modern scientific and technical means during procedural actions, including recording the course and results of investigative (search) actions. The priority areas of introducing scientific and technical means and innovative technologies into the activities of authorized subjects of pre-trial investigation bodies are highlighted. It has been established that the pre-trial investigation of criminal offenses is, in essence, an information process, which consists in obtaining new knowledge given to the investigator during the perception and systematization of information about the committed illegal act. The ways of accelerating the pre-trial investigation have been fully and comprehensively investigated, and the information support of the pre-trial investigation has been clarified. The possibilities of using artificial intelligence in the pre-trial investigation process have been considered. The directions of improving the information support of the pre-trial investigation have been identified, which consists in the need for strategic planning of the information support process, the creation of the necessary platforms and programs for modern integration of the information support of the pre-trial investigation.

Key words: pre-trial investigation, information support, pre-trial investigation tasks, scientific and technical support, evidence, artificial intelligence.

Актуальність теми. Відмінними рисами сучасного суспільства, яке найчастіше характеризується як постіндустріальне, або інформаційне, є комп'ютеризація, розширення доступу громадян до інформаційних ресурсів, зростання частки інформаційних послуг та комп'ютерних технологій у валовому внутрішньому продукті, зменшення зайнятості у сфері безпосереднього матеріального виробництва та збільшення її в інформаційній сфері.

Незважаючи на складний період, коли країна зіштовхнулася з викликами війни та всіма відповідними наслідками цієї страшної боротьби за свободу та незалежність, Україна не залишається осторонь глобальних тенденцій атехнологічного розвитку. Для реалізації цих цілей ще у 2019 році Кабінет Міністрів України схвалив Стратегію розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року [4], а у 2020 – Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні [5], у яких пріоритетними напрямками державної політики визначено формування інформаційного простору, розвиток інформаційної та комунікаційної

інфраструктури, формування нової технологічної основи для розвитку економіки та соціальної сфери, розвитку та використання технологій штучного інтелекту тощо.

Вказані тенденції, пов'язані з розвитком і впровадженням цифрових технологій, не можуть не впливати на таку важливу сферу державної діяльності, як правоохоронна, зокрема на кримінальне судочинство.

Стан дослідження. Питання впливу інформаційно-технологічного забезпечення органів досудового розслідування на його ефективність досліджується світовими науковцями з часів перших технологічних революцій. Ця проблема не є новою й для вітчизняних теоретиків і практиків, її дослідженням займалися: Бідняк Г. С., Білоус В. В., Галаган В. І., Грошевий Ю. М., Дубинський А. Я., Лобойко Л. М., Лук'яничков Є. Д., Маляренко В.Т., Михайленко О. Р., Нор В. Т., Письменний Д.П., Погорецький М. А., Рожнова В. В., Смітінко З. Д., Тертишник В. М., Столітній А. В., Строгович М. С., Стахівський С. М., Удалова Л. Д., Фаринник

В. І., Хабло О. Ю., Чаплинський К. О., Чернявський С. С., Чорноус Ю. М., Шепітько В. Ю., Шибіко В. П., Шумило М. Є., Юхно О. О., Яновська О. Г.

Мета статті полягає у розкритті змісту науково-технічного та інформаційного забезпечення діяльності органів досудового розслідування, дослідження можливостей використання новітніх технологій в діяльності слідчого та їх впливу на швидкість досудового розслідування.

Результати. Відомо, що стан злочинності є своєрідним індикатором процесів, що відбуваються у суспільстві. Тому стрімке використання в останні десятиліття продуктів цифрових технологій, без перебільшення у всіх сферах повсякденного життя, позначилося як на способах вчинення кримінальних правопорушень, так і на способах доказування під час досудового розслідування кримінальних проваджень.

Сучасна злочинність, особливо в її організованих формах, широко застосовує досягнення науки, продукти цифрових технологій при здійсненні різного роду незаконної діяльності, використовуючи їх безпосередньо як засіб вчинення кримінальних правопорушень, так і з метою конспірації та забезпечення своєї безпеки. Шахрайство, збут наркотичних засобів, контрабанда та інші кримінальні правопорушення, що вчиняються у кіберпросторі, або за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем (технологій), регулярно кидають виклики безпеці особистості, суспільства держави.

Так, останні роки спостерігається неухильне зростання кримінальних правопорушень, вчинених з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем. Саме тому необхідною умовою дієвої роботи правоохоронних органів є сучасне науково-технічне та інформаційне забезпечення органів досудового розслідування, що дозволило б слідчому ефективно вирішувати завдання процесуального, тактичного й організаційного характеру, що стоять перед ним, забезпечувати швидке і повне дослідження обставин, які підлягають доказуванню.

У науковій літературі поняття науково-технічного забезпечення досудового розслідування нерідко порівнюється з поняттям техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування, а зазначені терміни розглядаються як складові один одного. Однак, ми з такою позицією не погоджуємося та більше підтримуємо позицію В. Палюк, яка під науково-технічним забезпеченням діяльності слідчого вбачає напрям криміналістичного забезпечення, що являє собою систему дій з впровадження у практичну діяльність наукової думки та науково-технічних засобів, спрямованих на удосконалення їх застосування суб'єктами досудового розслідування [6, с. 4].

Вважаємо, що використання продуктів цифрових технологій для оптимізації окремих інститутів кримінальної процесуальної діяльності здатне значною мірою підвищити їх ефективність і вирішити низку актуальних проблем правозастосування. У той же час видається, що така цифровізація кримінального судочинства повинна мати точковий та еволюційний характер при зваженому та планомірному підході до введення будь-яких змін. Перефразовуючи один із принципів моральної філософії, що говорить, що «людина – самоціль, а не засіб досягнення мети» [12], вважаємо, що цифровізація кримінального процесу повинна бути не самоціллю, а засобом вдосконалення кримінальної процесуальної діяльності. До того ж багато інститутів кримінального процесу, наприклад, оцінка доказів, в силу своєї специфіки не можуть бути формалізовані та повністю переведені в режим автоматизованого прийняття рішень. Поспішні ж і непродумані кроки щодо впровадження науково-технічних досягнень у кримінальне судочинство здатні завдати значної шкоди і створити нові складності в практичній діяльності.

Сьогодні у науковому середовищі активно обговорюється розширення використання в кримінальному судочинстві електронної форми кримінального провадження,

що успішно функціонує у Національному антикорупційному бюро, спеціалізованій антикорупційній прокуратурі та судовій системі. Це не тільки скоротить документообіг і забезпечить збереження матеріалів кримінального провадження, але і знизить навантаження на органи досудового розслідування, підвищить прозорість та оперативність розслідування, тим самим покращить його якість, та, навіть, сприятиме дотриманню розумного строку кримінального судочинства. Так, електронна форма кримінального провадження як електронний носій, призначений для зберігання цифрової інформації – матеріалів кримінального провадження, що повністю замінює собою його паперовий варіант, дозволяє використовувати його спільно з портативним комп'ютером для збирання доказів у межах досудового розслідування.

При цьому, при переході від паперової до електронної форми здійснення досудового розслідування, вбачається значний потенціал для забезпечення швидкого дослідження обставин кримінального правопорушення. Існуюча нині об'ємна процедура письмового документообігу дедалі менше відповідає рівню технічного розвитку суспільства, перешкоджає оперативному встановленню обставин, що підлягають доказуванню. Широке ж використання технічних засобів, фіксація за їх допомогою результатів слідчих (розшукових) дій і в цілому перенесення роботи в інтерактивну площину, безсумнівно, підвищать якість роботи правоохоронної системи, а також рівень забезпечення прав і законних інтересів громадян під час досудового розслідування, його відкритість суспільству.

Розглядаючи тему впровадження сучасних технологій у кримінальне судочинство, ряд дослідників цілком справедливо зазначають, що законодавець приділяє набагато більше уваги розширенню можливостей щодо їх застосування судовими органами, у той час як органи досудового розслідування недостатньо задіяні в механізмі, що передбачає використання інформаційних технологій.

Розглядаючи можливості використання цифрових технологій для повідомлення учасників кримінального провадження, неважко помітити консервативне ставлення законодавця до питань вдосконалення відповідного інструментарію правозастосовників.

Так, для офіційного повідомлення громадян про прийняті процесуальні рішення або виклику для участі у процесуальних діях слідчі, як і раніше, продовжують використовувати такі архаїчні засоби повідомлення, як поштові відправлення або повістки, доставлені нарочно, що, очевидно, вже давно не відповідає вимогам часу. Повідомлення ж зацікавлених осіб за допомогою інших засобів зв'язку, у тому числі мобільного, найчастіше трактується судом як таке, що не має ознак достовірності через відсутність відповідного правового регулювання, або потребує більш детального та багатостороннього підтвердження.

Ще одним актуальним напрямом розвитку інформатизації досудового розслідування є процесуальні інструменти для цифрової фіксації ходу та результатів слідчих (розшукових) дій, а в ряді випадків їх використання є обов'язковим.

Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК) передбачено, що рішення про фіксацію процесуальної дії за допомогою технічних засобів під час досудового розслідування приймає особа, яка проводить відповідну процесуальну дію [9], при цьому за клопотання учасників процесуальної дії застосування технічних засобів фіксування є обов'язковим. Ця загальна норма знаходить конкретизацію у низці спеціальних норм. У частині третій статті 231 КПК зазначено, що у разі якщо проведення пред'явлення для впізнання супроводжувалося фіксацією ходу та результатів слідчої (розшукової) дії, шляхом застосування технічних засобів, до протоколу

додаються фотографії та матеріали відеозапису. Окрім того, допит та пред'явлення для впізнання можуть проводитися у режимі відеоконференції під час досудового розслідування [2]. Також, обшук житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді в обов'язковому порядку фіксується за допомогою аудіо- та відеозапису.

Крім того, відеозапис може застосовуватися під час проведення огляду, слідчого експерименту, освідування особи та ряду негласних слідчих (розшукових) дій. Водночас застосування технічних засобів фіксації ходу і результатів слідчої (розшукової) дії є обов'язковим в разі проведення її без участі понятих.

У той самий час фотографування, хоч і вважається більш простим і легким способом відобразити перебіг та результати слідчої (розшукової) дії, повною мірою забезпечує належну повноту фіксації всієї отриманої інформації та виявлених істотних для кримінального провадження обставин.

Ще одним важливим фактором на користь застосування відеозапису є посилення гарантій законності слідчих (розшукових) дій, оскільки даний вид технічного засобу практично повністю виключає можливість будь-яких фальсифікацій у процесі їх проведення.

Використання електронних документів також є одним з перспективних напрямів розвитку кримінального провадження, регламентація якого в даний час, як справедливо відзначають вчені, потребує вдосконалення.

КПК не дає визначення поняттю електронного документа, однак у статті 99 зазначено, що оригіналом документа є сам документ, а оригіналом електронного документа – його відображення, якому надається таке ж значення, як документу [2].

Визначення електронного документа містить в собі Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг», де сказано, що електронний документ – документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа [13].

Водночас вважаємо, що наразі існує об'єктивна необхідність у належному нормативному врегулюванні питання роботи з електронними документами на стадії досудового розслідування, що дозволить суттєво прискорити його процес та ухвалення підсумкового рішення.

Приклади використання електронних документів вже мають місце у кримінальному судочинстві зарубіжних країн. Зокрема, ст. 114 Кримінально-процесуального кодексу Французької Республіки регламентує процедуру

ознайомлення з матеріалами кримінального провадження (дос'є) після закінчення попереднього розслідування та встановлює, що якщо дос'є було оцифровано, то ця копія може бути передана стороні захисту в оцифрованому вигляді, за необхідності за допомогою телекомунікаційних засобів [15, с. 49-51].

Крім того, ефективним шляхом прискорення досудового розслідування є розширення можливостей використання комп'ютерних систем для прийняття процесуальних рішень. Сьогодні світовий досвід свідчить про результативність використання можливостей штучного інтелекту (далі – ШІ) у кримінальному провадженні. Так, в ряді європейських країн, таких як Іспанія та Великобританія, активно запроваджують його в діяльність органів досудового розслідування, шляхом використання ШІ при прийнятті рішення про реєстрацію заяви чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення. Суть цієї технології полягає в тому, що алгоритм, розроблений ШІ здатен виявляти неправдиві заяви та повідомлення в поліцію, здійснюючи аналіз їх змісту, що дозволило у період апробації технології виявити значний відсоток випадків, у яких версія заявника не знаходило підтвердження (83 %), та призвело до закриття кримінального провадження [20, с. 105-110].

Висновки. Важливими векторами розвитку діяльності органів досудового розслідування, що мають значний потенціал для вирішення завдання щодо здійснення швидкого дослідження обставин, які підлягають доказуванню, є вдосконалення техніко-криміналістичного та інформаційного забезпечення досудового розслідування.

Використання продуктів цифрових технологій у щоденній роботі слідчого – це вимога часу, очевидний і перспективний ресурс для вдосконалення засобів забезпечення швидкого дослідження обставин кримінального правопорушення. Звісно ж, оптимізація науково-технічного та інформаційного забезпечення досудового розслідування має стати одним із найважливіших векторів розвитку кримінально-процесуального законодавства. Вважаємо, що найбільш актуальними аспектами науково-технічного та інформаційного забезпечення досудового розслідування є питання впровадження інструментів, що вже зарекомендували себе в судовому провадженні – повідомлення учасників судочинства з використанням сучасних засобів зв'язку, цифрової фіксації ходу та результатів процесуальних дій, використання електронних документів, а також проблеми забезпечення доступу слідчого до необхідних інформаційних ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> 1
2. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 грудня 2020 року № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> 2
3. Павлюк Н.В. Науково-технічне забезпечення слідчої діяльності: зміст та напрями. *Теорія і практика правознавства*. 2020. Вип. 1 (17). С. 1-13. 3
4. Основні філософські ідеї І. Канта. URL: <https://kpekIntu.at.ua/e-book/philosofija/page22.html> 4
5. Шепітько В. Ю., Журавель В. А., Авдеева Г. К. та ін. Інформаційні засади техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції : монографія / за ред. В. Ю. Шепітька, В. А. Журавля. Харків : Апостіль, 2017. 260 с. 5
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17?find=1&text=6>
7. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22 травня 2003 № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> 7
8. Бідняк Г.С. Щодо запровадження новітніх технологій у кримінальному судочинстві. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу. Харків, 2017. С. 49-51 8
9. Бондар В.С. Інформаційне забезпечення досудового розслідування колабораційної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія ПРАВО*. Випуск 79: частина 2. 2023. С. 225-231. 9
10. Ковальов О.В. Шляхи удосконалення інформаційного забезпечення досудового розслідування в сучасних реаліях. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 3. 2022. С. 105-110. 10